

Kosmiline jaht

Põhja-Ameerika müüdi Siberi variandid¹

Juri Berezkin

Teesid

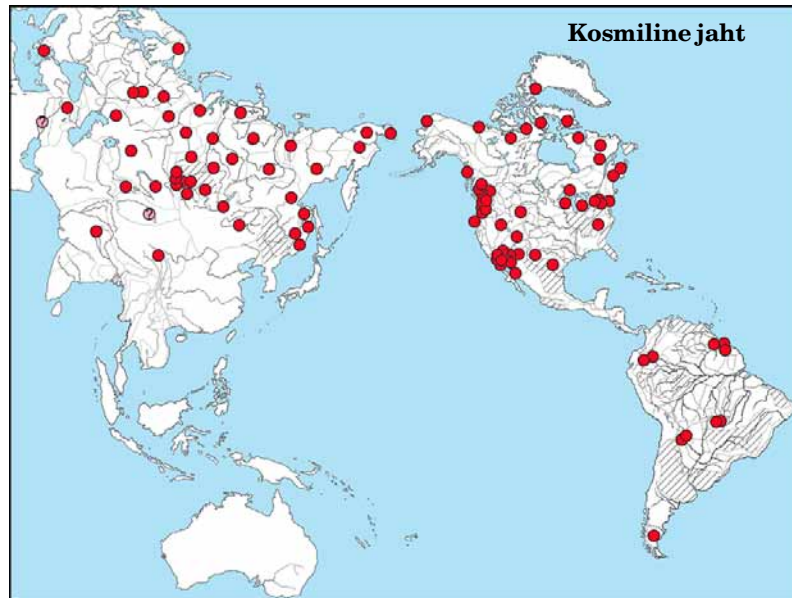
Kosmilise jahi mütoloogiline motiiv on omane Põhja- ja Kesk-Euraasiale ning Ameerikale, tundub aga puuduvat ülejäänud maailmas. Kahel Euraasia versioonil on leitud paralleele Põhja-Ameerikas väiksemate detailide tasandil ja seda võib seletada üksnes vastavate traditsioonide ajalooliste sidemetega. Esimene versioon (kolm tähte Suure Vankri aisas on jahimehed ja vanker ise on loom, Alkor on koer või keedupada) ühendab Siberi (eriti Lääne-Siberi) traditsioone Põhja-Ameerika lääneosa (sališi, tšinuuki) ja idaosa (eriti irokeesi) traditsioonidega. Teine versioon (Orioni vöö kujutab endast kolme hirve, antiloopt, mägilammast või pühvlit, jahimees on Riigel või mõni muu Orioni vöö all asuv täht, tema nool on tabanud saaklooma ja noolt nähakse kas Betelgeuse või Orioni pea tähtedena) ühendab Lõuna-Siberi ja Kesk-Euraasia mütoloogiad Põhja-Ameerika lääne- ja edelaosa traditsioonidega. Need mõlemad variandid, mis on tundmatud Kirde-Aasias ja Alaskal, ulatuvad ilmselt Uue Maailma asustamise aega. Arktiline variant või variandid (jahimeest ja saaklooma seostatakse Orioni või Plejadidega) on esindatud naabertraditsioonides, mis moodustavad peaaegu järjepideva ahela saamidest polaarinnuitideni välja. See versioon võib olla kandunud üle Ameerika Arktika koos eskimote Thule traditsiooni levikuga.

Märksõnad: Ameerika asustamine, Ameerika indiaanlaste mütoloogia, eskimo mütoloogia, Kesk-Aasia mütoloogia, rahvapärased tähened, Siberi põlisrahvaste mütoloogia, võrdlev mütoloogia

Mütoloogilist kosmilise jahi motiivi (Stith Thompsoni kataloogis number F59.2 (Thompson 1955–1958)) võib defineerida järgmiselt: teatud taevatähti ja tähtkujusid kujutatakse jahimeeste, teisi nende koerte ja kolmandaid tapetavate või kütitavate jahiloomadena. See motiiv moodustab tüüpiliste Põhja- ja Kesk-Euraasia ning Ameerika rahvajuttude tuuma, samas on vähetuntud või tundmatu teistel mandritel. Austraalia aborigeenide rahvaluulest viitavad vaid mõned Victoria osariigist pärit tekstid vaatlusalusele teemale. Viimastes tapavad kaks venda inimsööjast emu. Üht tähte peetakse emu silmaks ning

<http://haldjas.folklore.ee/tagused/nr30/berezkin.pdf>

Juri Berezkin

Joonis 1. Kosmilise jahi juttude levikuala Vanas ja Uues Maailmas. Varjutatud alade kohta andmed puuduvad või on töötlemisel.

tumemat taevaotust Lõunaristi ja Kentauri tähtkuju vahel tema kehaks (Waterman 1987: 99 (nr 3860)). Kuid kõnealuse jutu sisuks ei ole jaht, sest emu ei ole jahiloom, vaid vaenlane, koletis.

Võime järeldada, et kosmilise jahi motiivi levik on iseenesest Siberi ja Ameerika mütoloogiliste seoste tõendiks (joonis 1). Seosed muutuvad aga oma levikualade poolest spetsiifilisemaks, kui vaatleme motiivi teatud variante (joonised 4 & 5).

Eurooplaste taevatähtedest moodustatavad tähtkujud langevad harva kokku teiste mandrite põliselanike tähtkujudega. Ainult Orionil, Plejaadidel (eestlastel tuntud ka Sõela tähtkujuna) ja (põhjapoolkeral) Suurel Vankril on sellised silmatorkavad põhijooned, mille tõttu nad mängivad olulist rolli peaaegu kõigi maailma rahvaste mütoloogiates (Gibbon 1964, 1972). Samas toob tähtkujude moodustamise suhteline püsivus veelgi selgemalt esile nendega seonduvate assotsiatsioonide erinevuse. Lääne-Bengali, Bihari, Orissa ja Madhia Pradeshi munda ja draviidi rahvastel tähendab Suur Vanker voodit, millel on üks jalg alt ära (Elwin 1938: 156, 1939: 335; Roy & Roy 1937: 431). Ameerika kaguosa muskogeedel tähendab

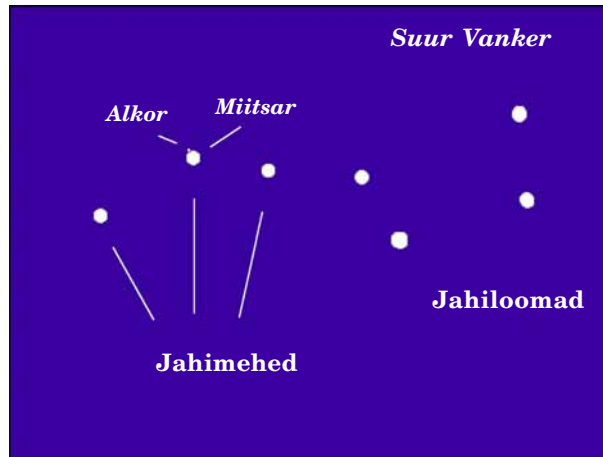
see tähtkuju kanuud (Swanton 1928: 478), aga California lavamaa (numi) indiaanlastel jäneseprüüinist (Driver 1937: 87). Alaska ja Lääne-Kanada atapaskidel on Suur Vanker jalaga mees (Jenness 1934: 248–249 (nr 66); McClelland, 1975: 78; Nelson 1983: 39; Teit 1919: 228–229 (nr 5)). Enamikule Guajaana indiaanlastest on ühe jalaga mees hoopis Orion, ent jupikide (Alaska eskimote) arvates kujutab Suur Vanker endast nahknööriga seotud odasid (Nelson 1899: 449). Selliseid näiteid võib tuua veel küllaga .

Kuid neis lugudes ei leidu ainsatki kirjeldust kogukondlikust jahist, kus rahvahulk ajaks taga tervet loomakarja. Taevased kütid jahivad ikka ainult üht või mõningaid jahiloomi. Näiteks Briti Kolumbia atapaskide hulka kuuluvate *carrier*'ide arvates on Suure Vankri tähed jahimehed ja Plejaadid põhjapöder (Jenness 1934: 137–141 (nr 7)). Tavaliselt kütivad jahimehed suurt metslooma, nagu karu, pöder, hirv, antiloop, mägilammas või taapir. Ainult Lõuna-Ameerika Chacao ja Patagoonia indiaanlaste müütides on jahiloomaks suur lind – nandu.

Esimene ehk Lääne-Siberi variant

Esimest kosmilise jahi varianti nimetatakse tinglikult Lääne-Siberi variandiks. Selles loos jahib mitu meest põtra (enamikus Euraaasia versioonides) või karu (enamikus Ameerika juttudes). Jahimeesteks on peetud Suure Vankri aisa tähti ja jahiloomaks on vanker ise. Põhjapooluselähedase tähtkuju pälvib Suur Vanker hõlpsasti põhjapoolkera elanike huvi, ent püsiv assotsiatsioon teatavate tähtede seostamisest jahimeeste ja jahiloomadega ei saa olla üksnes sellest põhjustatud. Pealegi ei mängi Suur Vanker Arktikas, kus see on kõige paremini nähtav, kosmilise jahi juttudes mingit rolli.

Selle müüdivariandi iseärasuse toob veelgi tugevamini esile tõik, et uduselt nähtavat tähte Miitsari (aisa teine täht) ligidal on peetud keedupotiks, mida üks jahimeestest kannab (vt joonised 2 & 4). Selline motiiv on tuntud hantidel (Lukina 1990: 69 (nr 9); Potanin 1883: 778), sölkuppidel (Prokofjeva 1961: 64–65; 1976: 198), kettidel (Aleksejenko 1976: 84–85), hakassidel (Radlov 1907, : 273–274 (nr 181)) ja lääne- (aga mitte kagu-)evenkidel (Vassiljevitsš 1936: 274–275 (nr 2); 1959: 162–163). Ameerikas leidub seda nii põhjairokeesidel (Smith 1883: 81), eriti senekadel (Curtin 2001: 503–504; Curtin & Hewitt 1918: 276–277 (nr 54)) kui ka lõunairokeesidel, st tše-

Joonis 2. Suure Vankri põhitähtede asend.

rokiidel (Hagar 1906: 357). Tšerokii hõim kõneleb küll irokeesi keelt, aga nad ise ei ole irokeesid – irokeesid on ainult Irokeeside Konföderatsiooni kuuluvad senekad, kaiugad (kajukid), onaidad (oneidad), onandogad ja mohoogid. Seega võib oletada motiivi olemasolu juba ühtse irokeesi keeleliidu ajal, sest põhja- ja lõunairokeesid ei ole ajaloolisel ajal olnud otsekontaktis.

On veel teisigi mütoloogiaid, mille järgi Suure Vankri neli vankritähte tähistavad looma (või hütü, kus loomale lähenetakse) ja aisa kolm tähte jahimehi. Selliseid kujutelmi on leitud Kaug-Idas orotši-evenkidel, udehetel ja orotšidel (Avrorin & Kozminski 1949: 328; Berezniiski 2003: 80; Mazin 1984: 9–10; Podmaskin 1991: 12). Ameerikas olid need tuntud nii rannikul kui ka sisemaal elavatel sališi keelkonna rahvastel, sealhulgas Lillooeti ja Thompsoni indiaanlaste ning šusvapi (Elliott 1931: 180; Teit 1917a: 16 (nr 3)),² halkomelemi (Boas 1916: 604 (nr 61)), snohomiši (Clark 1953: 149), Coeur d'Alene'i (Teit 1917b: 125–126 (nr 3); Teit & Boas, 1930: 178–179) ja võimalik, et ka tvana (Elmendorf 1960: 537) tekstides. Sama versioon oli tuntud ka sališite naaberhõimu tšinukkide seas (Clark 1953: 153–155; Hines 1996: 32–35 (nr 5)). Põhja-Ameerika idaosas tõlgendasid tähtkuju samal viisil mohoogi irokeesid (Rustige 1988: 32–34), mitmed algonkini läänerühma rahvad (rebased ehk foxindiaanlased) (Jones 1907: 71–75 (nr 4)) ja idairokeesid (lenaped, mikmakid, võib-olla ka penobskotid) (Gibbon 1972: 243; Hagar 1900: 93–97; Speck 1935b: 19). Suure Vankri samasisuline

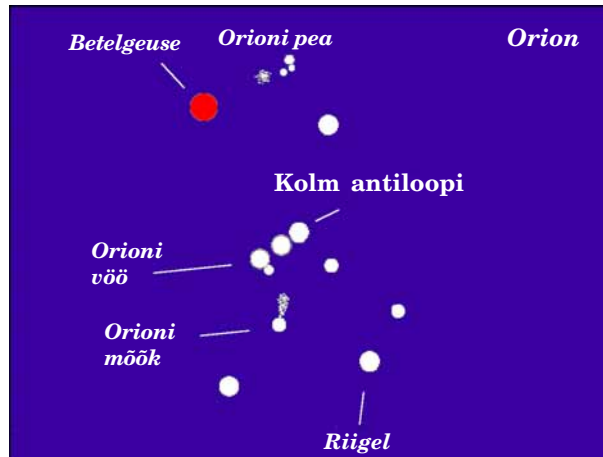
tõlgendus on üles tähendatud 17. sajandi lõpu ja 18. sajandi alguse allikates Ida-Kanada ja Uus-Inglesmaa indiaanlaste kohta (Allen 1899: 423). Kesk-Lääne ja Ida-Kanada algonkinitel (menominid, odžibveid, naskapid) oli Suur Vanker saarmas (*Martes Pennanti*) ja nool tema saba (Bloomfield 1928: 247–253 (nr 86); Hagar 1900: 93–94; Speck 1925: 28–31, 1935a: 66–69).

Paljudes ülaltoodud versioonides mängib rolli uduselt nähtav täht, kuigi tema tõlgendused erinevad, st see ei kujuta alati keedupotti, vaid üht jahikoera. Siberis on selline tõlgendus omane orotši-evenkidele, udehetele ja orotšidele, Ameerikas sališitele, tšinukkidele, mohoogidele ja lenapedele ja rebastele. Kõigi allikate puhul samastatakse see täht Alkoriga. Tähekaardil on Alkor väga lähedal aisa teisele tähele Miitsarile. Selle uduselt nähtava tähe abil kontrolliti ka nägemisteravust. Alkor näib olevat väikseim taevakeha, mida on teaduse-eelsel ajal eristatud. See peegeldub keskaegsetes hiina, araabia ja ladina tekstides (Allen 1899: 445–446; Gibbon 1964: 239).³

Taevatähtedest kõnelevates lugudes esineb Suur Vanker ilma ülaltoodud tähendusteta (aisa kolme jahimehe, Alkor keedupoti või jahikoerana) mitmes muus Euraasia ja Põhja-Ameerika loos. Hakassi (seitse rebast) (Aleksejev 1980: 87–88; Potanin 1893: 322) ning neenetsi (Semenov 1994: 115), obiugri (Lukina 1990: 67–69 (nr 6), 297 (nr 110); Okladnikov 1950: 299; Potanin 1893: 385) ja evengi (kõikides põder) (Anissimov 1959: 15; Vassiljevits 1959: 162–163) lugudes leiduvad tähendused ei muuda eelkirjeldatud geograafilist pilti, kuid vana-kreeka (karu) (Pausanias VIII 3, 3), mari (emane põder vasikaga) (Potanin 1883: 713) ja tšuvaši (jahimehed koertega) (Ašmarin 1984: 26) pärimus tõendab, et kosmiline müüt Suurest Vankrist kui põhilisest taevaobjektist oli tuntud mitte ainult Aasias, vaid ka Euroopas. Beringi väina piirkonnas samastasid korjakid, kamtšadaalid ja aleudid Suurt Vankrit hirve või põdraga (Bogoraz-Tan 1939: 29; Krašennikov 1994: 22, 160; Potanin 1883: 942), aga ei ole andmeid, et see oleks olnud kuidagi seotud kosmilise jahi müüdi kujutelmaga.

Teine ehk Kesk-Aasia variant

Kesk-Aasia variandi turgi ja mongoli kosmilise jahi lugusid on detailselt uurinud Sergei Nekljudov (1980). See variant on tuntud Lõuna-Siberist Indiani välja. Tähtsaimad taevaobjektid on Orioni vöö

Joonis 3. Orioni põhitähtede asend.

kolm tähte, mida tõlgendatakse kolme karu või antiloobina (vt joonised 3 & 4). Ühte naabertähtedest kujutatakse noolena (hilisemates versioonides kuulina), mida jahimees loomade pihta tulistab. Selliseid rohkem või vähem detailrikkaid tekste on kogutud kassahhidelt (Potanin 1972: 54), kirgiisidelt (Brudnõi & Ešmambetov 1989: 350), tiibetlastelt (Okladnikov 1950: 300 – põhineb Grigori Potanini materjalidel), tõvalastelt (Djakonova 1976: 285; Potanin 1883: 206 (nr 38n)), altailastelt (Garf & Kutšijak 1978: 179–181; Nikiforov 1915: 251–252; Potanin 1883: 204 (nr 38b & 38c); Surazakov 1982: 127–128, 134), teleuutidelt (Potanin 1883: 204 (nr 38a)) ja telengettidele (Potanin 1883: 204–205 (nr 38d & 38e)), hakassidelt (Butanajev 1975: 236–237; Butanajev & Butanajeva 2001: 59–61; Radlov 1907: 273–274 (nr 181)), tofalaridelt (Katanov 1891: 51; Rassadin 1996: 9–10 (nr 2)), burjaatidelt (Žambalova 2000: 283; Potanin 1883: 206 (nr 38L); Hangalov 1960: 16 (nr 10); Šarakšinova 1980: 58) ja mongolitelt (Potanin 1883: 205 (nr 38g)). Piisavalt pole andmeid Xinjiangi (uiguuri) kosmograafia kohta, aga tiibeti versiooni olemasolu tõttu võib arvata, et motiiv hõlmas kogu Kesk-Aasiat ning uiguurid ja teised kõnealuse asuala turgi rahvad olid looga tuttavad. India versioon sarnaneb Kesk-Aasia omale, ehkki ei kattu sellega päriselt – Orion oli isahirv ja Orioni vöö kolm tähte kujutasid looma tabanud noolt (Gibbon 1972: 245). See lugu on võinud levida indo-arialaste kaudu Lõuna-Aasiasse.

Kosmilist jahti ei tunta Hiinas, kus Suur Vanker kujutas pigem mingit paika kui olendit (Allen 1899: 435; Riftin 1980: 655–656). Lääne- ja Ida-Siberis langeb piirjoon Kesk-Aasia ja Lääne-Siberi vahel kokku piiriga turgi ja mongoli rahvaste vahel lõuna poolt ning uurali, jennisel ja tunguusi rahvastega põhja poolt. Nii geograafiliselt kui temaatiliselt on Vassili Radlovi kogus (Radlov 1907: 273–274 (nr 181)) leiduv hakassi versioon kahe põhitüübi vahepealne. Erinevalt teisest hakassi versioonidest kuulub see Lääne-Siberi tüüpi, aga ühe põdra asemel kütivad jahimehed kaht hirve.

Nagu Lääne-Siberi variandil, on ka Kesk-Aasia variandil analooge Põhja-Ameerikas, eriti Põhja-Ameerika edelaosas Suure nõo piirkonnas, Lõuna-Californias, Loode-Mehhikos ja Ühendriikide edelaosas. Vastavaid tekste on kogutud mitmetelt juma ja seri (nemadki võivad olla kauges suguluses jumadega) hõimudelt, utoasteegi keelkonna numi ja taki (st Lõuna-California) keeli kõnelevatelt hõimudelt ning mõnedelt apatši (lõunaatapaski) rühmadelt. Viimast saab vaevast seletada nende asualaga Kanadas, pigem on variant laenatud edelanaabritelt. Ainult algonkini keelte hulka kuuluva Gros Ventre'i versioon paikneb territoriaalselt teistest eraldi (Suurtasandiku põhjaosas). Paviotso (Curtis 1970: 147–148; Lowie 1924: 232–234 (nr 12)), tšemehuevi (Fowler 1995: 147–148), javapai (Gifford 1933a: 381–382, 413–414), marikopa (Spier 1933: 146–147), kiliva (Meigs 1939: 69–78) ja Gros Ventre'i (Kroeber 1908: 280) variandis tähendab Orioni vöö kolme kabjalist (mägilambad, antiloohid, pühvlid), keda jahimehed taga ajavad. Mohave (Fowler 1995: 147), tipai (Drucker 1937: 26), kokopa (Gifford 1933b: 286), seri (Kroeber 1931: 12), taki (kaulija, luisenjo, kupenjo) (Hooper 1920: 362; Drucker 1937: 26), lääneapatši, meskalero, lipani ja lõunajuta (Gifford 1940: 60, 155 (nr 2266)) variandis tõlgendatakse Orioni vöö kolme tähte ühe loomana. Detailirohkemate variantide puhul assotsieerub Orioni mõök alati sulgedega ehitud noole-sabaga ja Orioni pea tähed on nooleotsad. Kõigis järgnevalt kirjeldatavates lugudes identifitseeritakse Orioni vöö tähti jahimehena. See on tavaline ka turgi ja mongoli versioonides. Ainus erinevus on, et Aasias peetakse looma tabanud noolt verega määrituks ja see assotsieerub Orioni pea, täpsemalt pisut vasakule jääva helepunase tähe Betelgeusega. Selline tõlgendus pole välistatud ka mõnedes Ameerika versioonides. Vähemalt kaulija hõimud peavad Riigelit, Orioni vööl täpselt Betelgeuse vastas asuvat tähte, jahimeheks. Apatši müütides läheb Betelgeuse vihast punaseks, sest nool

Juri Berezkin

on läinud saakloomast – mägilambast – mööda ja oleks peaaegu tabanud Riigelit.

Orioni vöö kolme ereda tähe seostamine kolme looma või inimesega võib esineda sõltumatult (nt hispaania *Tres Marías*). Ent Orioni vöö kohal asuvate eredate taevakehade (Orioni pea või Orioni õlg, st Betelgeuse) pidamine nooleotsaks on liiga spetsiifiline, et seda pelgalt juhuseks pidada.

Kolmas, arktiline variant

See juttude sari ei ole nii ühtne kui eelnevad kaks. Ta sisaldab kahte või kolme versiooni, mille järgi Orioni ja/või Plejaade seostatakse mitte loomade, vaid jahimeestega. Põhja-Alaska inuipiakkide arvates kütivad jahimehed (Plejaadid) jääkaru (Aldebaran – punakas hele täht Plejaadidest vasakul) (Gibbon 1964: 245; Simpson 1875: 272). Mackenzie' jõe ääres elavad eskimod mainivad jahimehi taevast saatvaid koeri (Ostermann 1942: 78). Sellel lool ei ole loodud seoseid tähtkujudega, samas kui Copperi eskimotel, kel on lähedane suhe Mackenzie' rühmadega, tähendavad Orioni vöö tähed karu kütivaid mehi (Rasmussen 1932: 23). Netsiliki eskimotel ida pool seostatakse karujahil olevaid jahimehi ja koeri Plejaadidega (Rasmussen 1931: 211, 263, 385). Igluliki eskimotele ja polaareskimotele (*Polar Eskimo*) tähendavad Plejaadid karu, kelle koerad on sisse piiranud (Holtved 1951: 50–55 (nr 6); Kroeber 1899: 173–174 (nr 10)), samas tundub, et Labradori eskimod peavad karuks ja koeraks Orioni (Kroeber 1899: 173 (nr 10)). Baffini maa eskimotel tähendab Betelgeuse karu, Orioni vöö jahimehi ja Orioni mõõk koerakelku (Boas 1888: 636–637).

Kõiki neid kosmilise jahi jutte on üles tähendatud inuitide ja inuipiakkide juures, aga mitte Alaska jupikite juures. Nagu paljudel teistelgi juttudel, ei ole inuipiaki-inuiti kosmilise jahi juttudel paralleele Edela-Alaskas, küll aga Beringi väinast lääne pool. Tšuktšidel ja korjakkidel jälitab Orion (st jahimees) põtra, mis seostub Plejaadide või Kassiopeiaga (Bogoras 1924: 243; 1939: 25, 28–29). Palju kaugemal läänes leidub tšuktši versioonile lähim saami paralleel (Billson 1918: 180; Haruzin 1890: 347; Potanin 1893: 328 (nr 87)). Ka selles on Orion jahimees ja Kassiopeia kütitav põder või hirv.

Jukagiiri kosmoloogiast on vähe teada. Võimaliku jukagiiri substraadiga Markovo mestiitsid kirjeldavad Suurt Vankrit kui põtra,

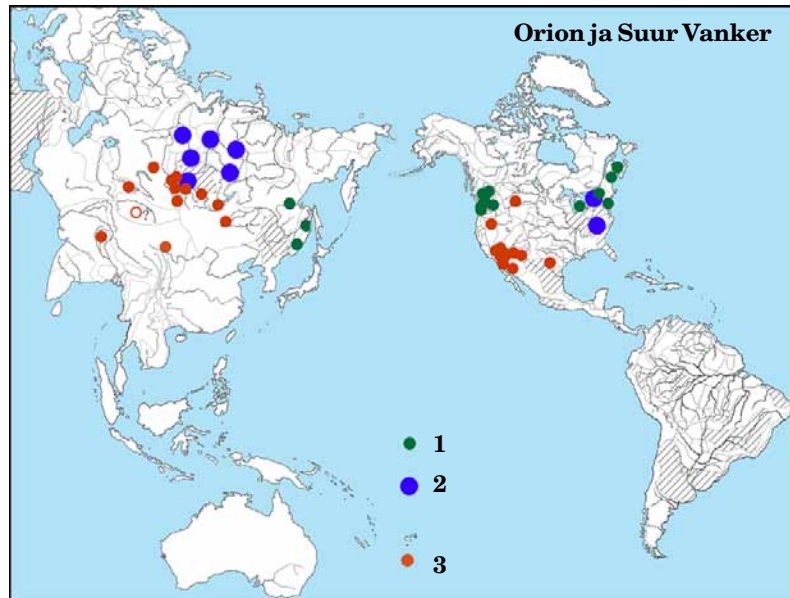
keda jahivad kolm venda ja kolm öde (Djatškov 1992: 232). See variant sarnaneb mingil määral evengi omaga. Jakuudi müütides jälitab Orion pötra (Ergis 1974: 135; Seroševski 1896: 660), samas aga ei mainita üldse Suurt Vankrit. Jakuudi traditsioon on heterogeenne. Mõnedes versioonides kirjeldatakse üksikut jahimeest, kelle suusarada pööras Linnuteele. See on omane Lääne-Siberi, tunguusi, negidali ja udehe-orotši lugudele. Muudes jakuudi juttudes, milles ei omistata Linnuteele suurt tähtsust, kirjeldatakse jahimeeste salka. Osa Ameerika põlisrahvaid, nt tlingitid (Laguna 1972: 875–879; Swanton 1909: 296–298 (nr 31 (joonis 102); nr 96–97)), keskjupikid (Krenov 1951: joonis 194; Nelson 1899: 449), ingalikid (VanStone 1978: 61) ja tahltanid (Teit 1919: 229 (nr 6)), tõlgendavad Linnuteed suusarajana Alaskalt Briti Kolumbiani, kuid ainult tlingitidel seostub see pilt kosmilise jahi looga. Eteenid (lamuudid) seostavad Plejaade kolme jahimehega, kes kütivad mägilammast (Burökin 2001: 113 (nr 22)). Nganassaani versioonides tähendavad Plejaadid jahimehi, kes püüavad püünisega pötra (Popov 1984: 48).⁴ Jahimeeste seostamine Orioni või Plejaadidega on jakuudi, nganassaani, eveni ja tšuktši-inuiti versioonide ühisjooni.

Kokkuvõte

Kosmilise jahi jutu esimene ja teine variant toovad välja Euraaasia ja Põhja-Ameerika paralleelid pisidetailidena, mida saab seletada ainult nende traditsioonide ajalooliste sidemetega. Esimeses variandis tähendavad Suure Vankri aisa kolm tähte jahimehi ja vanker ise looma, samas kui aisas uduselt nähtav täht, tõenäoliselt Alkor, omandab selles kujutelmas eraldi tähenduse. Tema seostamine koera, eriti aga keedupotiga teise jahimehe käes on väga spetsiifiline ega saanud Aasias ja Ameerikas eraldi tekkida.⁵

Teine kosmilise jahi jutu variant koosneb sellistest spetsiifilistest detailidest, nagu Orioni vöö kolme hirve, antiloobi või mägilambana. Märkimisväärne on Betelgeuse või Orioni pead moodustavate tähtede seostamine jahimehe noole või selle otsaga.

Kui hinnata kirjeldatud müüdi variantide võimalikku ajalist tekkejärjekorda Uues Maailmas, peaksime arvesse võtma käsitletavate piirkondade kauguse Beringi väinast. Mida rohkem Aasia ja Ameerika

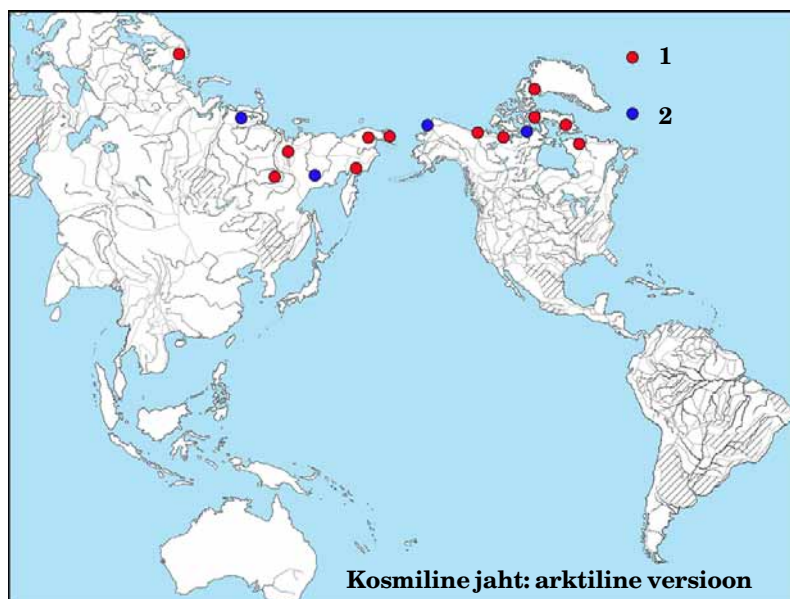

Joonis 4. Kosmilise jahi jutu esimese (Suur Vanker kujutab kolme jahimeest ja nende koera: 1 – Alkor kujutab keedupotti, 2 – Alkor kujutab jahikoera) ja teise variandi (3 – Orioni vöö kujutab kolme või üht kabjalist, Betelgeuse või Orioni pea kujutab jahimehe noolt) levikuala.

rika sisemaale, seda vähem tõenäoline on müütide hiline levik. Lääne-Siberi ja Kesk-Aasia variandid on Vanas ja Uues Maailmas paigutatud erinevalt. Mõistmaks nende seoseid, peaksime meelde tuletama teist Euraasia ja Põhja-Ameerika ühismotiivi, st seitsme venna muutumist Suureks Vankriks. Selle levikuala Vanas Maailmas langeb suuresti kokku kosmilise jahi teise variandi levikualaga. Ameerikas hõlmab see tasandikke, st ala sališi hõimude (läänes) ja irokeeside ning algonkini hõimude (idas) vahel. Nendel aladel omakorda on levinud jutt kolmest karu küttivast jahimehest (Berezkin 2003: 100). Kosmilise jahi Lääne-Siberi variandid sisaldavad detaile, mida võib leida ka seitsme tähevenna loos. Mõlemal juhul on Suure Vankri põhitähed (kõik seitse või ainult aisetähed) omaette inimesed, mitte üks inimene ega objekt, nagu vanker, voodi vms. Legendikuindiaanlaste seitsme venna jutus mängib Alkor samuti omaette rolli, tähendades mustjalaindiaanlastel vendade nooremat õde (Spence 1985: 182–184), kraudel (Lowie 1918: 126), šaiee-

nidel (Erdoes & Ortizi 1984: 205–209) ja vitsitadel (Dorsey 1904: 74–80 (nr 10)) nooremat venda või last ning sarsidel (Simms 1904: 181–182) ja kraudel (Lowie 1918: 205–211) koguni õe koera.

Kosmilise jahi müüdi Kesk-Aasia variant ja seitsme tähevenna motiiv võisid jõuda Ameerikasse migratsioonilainetega, millel oli lühike ajavahe. Kõige tõenäolisem on, et nii Kesk-Aasias kui ka tasandikel ja Kesk-Läänes üles tähendatud motiivid rändasid samal ajastul üle Beringi väina (Berezkin 2003, 2004). Nende motiivide puudumine Lõuna-Ameerikas näitab, et tõenäoliselt puudus neil side Uue Maailmaga selle mandri asustamise algajal. Et Lääne-Siberi variant on geograafiliselt lähemal Tšukotkale ja Alaskale, võis see jõuda Põhja-Ameerikasse hiljem. Mõlemal juhul räägime ajast enne eskimote, paleoasiaatide, tlingitite ja atapaskide rännet üle Beringi väina. Paleoaasia päritolu probleem jääb välja-poolle antud artikli teemat, aga seda tasub tähele panna kui tõika, mis võib uurimisele kaasa aidata. Tšuktšid kujutasid Orioni ette küürus seljaga mehena, keda tema armukade naine (Lõvi tähtku-

Joonis 5. Kosmilise jahi jutu kolmanda variandi levikuala: 1 – jahimees on Orion, saakloom on Kassiopeia või Plejaadid; 2 – jahimees on Plejaadid.

Juri Berezkin

ju) oli raske puukolakaga lõõnud, sest mees pööras liigset tähelepanu Plejaadidele, mis tähendasid teist naist (Bogoraz-Tan 1939: 24). Sarnane motiiv on üles tähendatud tanguutide, st Kukurori tiibetlaste juures: Gahari (teatud punane täht), Plejaadide armukade abikaasa, lõi Orioni seljaluu kiviga puruks, sest viimane paistis huvituvat Gahari naisest (Potanin 1893: 327). See paralleel ei ole küll otsene tõend tšuktšide ja tiibetlaste sidemest, aga sobib siiski toetama teooriat, mis peab mõnede paleoasiaatide esivanemate algkoduks Sise-Aasiat.

Kolmanda, kosmilise jahi arktilise variandi puhul on täiesti võimalik, et saami ja tšuktši versioonid, milles Orion tähistab jahimeest, on säilitanud müüdivormi, mis oli laialt levinud üle Põhja-Aasia enne suhteliselt hilist samojeedi, turgi ja tunguusi rahvaste rännet sinna. Selle versiooni puudumine jupikidel ning olemasolu inupiakkidel ja inuitidel lubab oletada, et see jõudis Ida-Arktikasse alles pärast meie ajaarvamist koos neoeskimo Thule traditsiooniga. Inuiti tekstidel on vähe ühist Põhja-Ameerika indiaanlaste kosmilise jahi juttudega. Arktiline variant, milles Orioni kujutatakse jahimehena, on eraldunud teistest Ameerika versioonidest subarktilise variandi tõttu, sest atapaski mütoloogia "astraalne kood" on vähearenenud (McKenna 1959: 110). Kosmilise jahi jutte ei ole leitud ka muskogeedelt, teistelt Põhja-Ameerika kaguosa mitteirokeesi rahvastelt ega ka Mehhikost (peale seri indiaanlaste) ega Alam-Kesk-Ameerikast. See fakt toetab hüpoteesi Ameerika põlisrahvaste erinevast Euraasia päritolust mitte ainult eskimote, aleuutide ja na-denede puhul, vaid ka teiste indiaani keelerühmade puhul.

Inglise keelest tõlkinud Maarja Villandi

Kommentaariid

¹ Ameerika ja Euraasia mütoloogiliste motiivide kataloogi (umbes 35 000 tekstikokkuvõtet) loomist ja selles sisalduva ainese uurimist on toetatud Vene Teaduste Akadeemia (RAS) Presiidiumi baasuurimuste programmi "Etnokultuuriline interaktsioon Aasias" kaudu, mille toetajateks on ka Vene Baasuurimuste Fond (grant 04-06-80238) ja RASi Presiidiumi Sankt-Peterburgi osakond (2004. aasta grant). Kõnealune venekeelne kataloog on kättesaadav internetis (<http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>).

² Avaldatud Thompsoni indiaanlaste ja šusvapi tekstides ei ole kõik detailid esindatud, aga võttes arvesse mõlema rühma kultuurilist ja keeelist lähedust Lillooeti indiaanlastele ning kosmilise jahi müütide olemuslikku sarnasust kõigil nimetatud juhtudel, on aisatähtede identifitseerimine kolme jahimehe ja vankri identifitseerimine loomana nii Thompsoni indiaanlaste kui ka šusvapi juttudes vägagi tõenäoline.

³ Ei ole välistatud, et Väikse Vankri tõlgendamine seitsme mehe ja koerana oli seotud ka ristiusu ja islami legendiga “Efesose seitse magajat”. Laialt leitud versiooni järgi jooksis kuus õiglase meelelaadiga noorukit ära jumalakartmatu kuninga juurest ja peitis end koopasse, kuhu juhatas neid tee peal kohatud jahimees, kel oli kaasas koer. Nad magasid mitu sajandit, ärkasid, jutustasid oma loo ning heitsid hinge. Siin peitub versioon seitsmest noorukist ja nendega kaasa läinud koerast (Snessarev 1983: 131–135). Kuigi koer ei mängi antud loos olulist rolli, on teda siiski järjekindlalt mainitud, võimalik, et kogu loo etioloogilise olemuse tõttu (koera tähistab tähtkuju uduselt nähtav täht).

⁴ Plejaadid tähendavad jahimeeste salka kõigis Amazonase indiaanlaste kosmilise jahi müütides, kus vastavat tähtkuju on võimalik identifitseerida. Seda on leitud akavaio (ehk karinja) (Roth 1915: 265–266 (nr 211)), kalinja (Magaña & Jara 1983: 32 (nr 1)), siona ja sekoia (Vickers 1989: 161–167) ning kamaiura (Münzel 1973: 187–190; Villas Boas & Villas Boas 1973: 171–173) hõimudel. Sellest paralleelist aga ei piisa Siberi ja Amazonase versiooni ühisjuurte kinnitamiseks.

⁵ Kui nii, siis peaksime järeldama, et irokeeside kauged esivanemad pidid liha potis keetma juba enne Uude Maailma saabumist. Ei ole kahtlust, et puuanumad, nahk, veekindlad korvid ja vedeliku keetmine sellesse visatud tuliste kividega olid tuntud enne keraamika leiutamist. Üks võimalikke argumente selle hüpoteesi poolt oleks anumata tähistava sõna sarnane kuju indoeuroopa, uurali, draviidi ja jukagiiri keeltes (Napolskih 1989). Siiski võis see olla nimelt keraamilist potti tähistava hilistekkelise sõna (Napolskih 2004) leviku tulemus. See küsimus vajab edasist uurimist võrdleva mütoloogia andmete põhjal.

Kirjandus

Aleksejenko 1976 = Алексеенко, Евгения А. Представления кетов о мире. Вдовин, Иннокентий С. (toim). *Природа и человек в религиозных представлениях народов Сибири и Севера: Вторая половина XIX – начало XX в.* Ленинград: Наука, lk 67–105.

Aleksejev 1980 = Алексеев, Николай А. *Ранние формы религии тюркоязычных народов Сибири.* Новосибирск: Наука.

Juri Berezkin

Allen, Richard Hinckley 1899. *Star-Names and Their Meanings*. New York & Leipzig *et al.*: G. E. Stechert.

Anissimov 1959 = Анисимов, Аркадий Ф. *Космологические представления народов Севера*. Москва & Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.

Ašmarin 1984 = Ашмарин, Николай И. Введение в курс чувашской народной словесности (окончание). *Исследования по чувашскому фольклору*. Чебоксары: Научно-исследовательский Институт языка, литературы, истории и экономики при Совете Министров Чувашской АССР, lk 3–48.

Avronin & Kozminski 1949 = Авронин, Валентин А. & Козьминский, И. И. Представления орочей о вселенной, о переселении душ и путешествиях шаманов, изображенные на “карте”. *Сборник Музея Антропологии и Этнографии* 11. Москва & Ленинград: Наука, lk 324–334.

Berezkin, Yuri (= Juri) 2003. Southern Siberian – North American links in mythology. *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia* 2 (14), lk 94–105.

Berezkin, Yuri (= Juri) 2004. Southern Siberian – North American links in mythology. *Acta Americana* 12: 1, lk 5–27.

Berezniński 2003 = Березницкий, Сергей В. *Этнические компоненты верований и ритуалов коренных народов амуро-сахалинского региона = Ethnic components of beliefs and rituals of the native peoples of the Amur-Sakhalin region*. Владивосток: Дальнаука.

Billson, Charles James 1918. Some Mythical Tales of the Lapps. *Folk-Lore* 29: 3, lk 178–192.

Bloomfield, Leonard 1928. *Menomini Texts*. Publications of the American Ethnological Society 12. New York: G. E. Stechert.

Boas, Franz 1888. The Central Eskimo. *Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution: 1884–1885*. 6. Washington: Government Printing Office, lk 399–669.

Boas, Franz 1916. *Tsimshian mythology*. Annual Report of the Bureau of American Ethnology 31. Washington: Smithsonian Institution.

Bogoras, Waldemar (= Богораз-Тан, Владимир) 1924. New Problems of Ethnographic Research in Polar Countries. *Proceedings of the 21st International Congress of Americanists* 1. Leiden: E. J. Brill, lk 226–246.

Bogoraz-Tan 1939 = Богораз-Тан, Владимир (= Bogoras, Waldemar). *Чукчи* 2: *Религия*. Ленинград: Издательство Главсевморпути.

Brudnõi & Ešmambetov 1989 = Брудный, Дмитрий & Эшмамбетов, Касымбек (koost). *Киргизские народные сказки*. Фрунзе: Мектеп.

- Burökin 2001 = Бурькин, Алексей А. *Малые жанры эвенского фольклора: Загадки, пословицы и поговорки, запреты-обереги, обычаи и предписания, приметы (исследование и тексты)*. Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение.
- Butanajev 1975 = Бутанаев, Виктор Я. Представление о небесных светилах в фольклоре хакасов. *Ученые записки Хакасского Научно-исследовательского Института языка, литературы и истории: Серия филологическая* 20: 3, lk 231–240.
- Butanajev & Butanajeva 2001 = Бутанаев, Виктор Я. & Бутанаева, Ирина И. *Хакасский исторический фольклор*. Абакан: Издательство Хакасского Государственного университета.
- Clark, Ella Elizabeth 1953. *Indian Legends of the Pacific Northwest*. Berkeley: University of California Press.
- Curtin, Jeremiah (koost) 2001. *Seneca Indian Myths*. Mineola (New York): Dover Publications.
- Curtin, Jeremiah & Hewitt, John Napoleon Brinton (koost) 1918. *Seneca Fiction, Legends, and Myths* 1. Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution: 1910–1911. 32. Washington: Government Printing Office.
- Curtis, Edward Sheriff 1970. *The North American Indian: Being a Series of Volumes Picturing and Describing the Indians of the United States and Alaska* 15. Landmarks in anthropology. New York: Johnston Reprinting Corporation.
- Djakoņova 1976 = Дьяконова, Вера П. Религиозные представления алтайцев и тувинцев о природе и человеке. Вдовин, Иннокентий С. (toim). *Природа и человек в религиозных представлениях народов Сибири и Севера: Вторая половина XIX – начало XX в.* Ленинград: Наука, lk 268–291.
- Djatškov 1992 = Дьячков, Афанасий Е. Анадырский край. Дьячков, Афанасий Е. & Жихарев, Николай А. *Повесть об Афанасии*. Магадан: Магаданское Книжное Издательство, lk 163–267.
- Dorsey, George Amos 1904. *The Mythology of the Wichita: Collected under the Auspices of the Carnegie Institution of Washington*. Carnegie Institution of Washington 21. Washington: Carnegie Institution of Washington.
- Driver, Harold Edson 1937. *Southern Sierra Nevada*. Culture Element Distributions VI. University of California Publications: Anthropological records 1: 2. Berkeley: University of California Press, lk 53–154.
- Drucker, Philip 1937. *Southern California*. Culture Element Distributions V. University of California Publications: Anthropological Records 1: 1. Berkeley: University of California Press, lk 1–52.

Juri Berezkin

Elliott, W. C. 1931. Lake Lillooet Tales. *Journal of American Folklore* 44: 171, lk 166–181.

Elmendorf, William Welcome 1960. *The Structure of Twana Culture*. Research Studies: Monographic Supplement 2. Pullman (Washington): Washington State University.

Elwin, Verrier 1938. The Functional Character of Baiga Mythology. *The Journal of the Anthropological Society of Bombay: Jubilee Volume*. Bombay: Anthropological Society of Bombay, lk 138–158.

Elwin, Verrier 1939. *The Baiga*. London: John Murray.

Erdoes, Richard & Ortiz, Alfonso R. 1984. *American Indian Myths and Legends*. Pantheon Fairy Tale & Folklore Library. New York: Pantheon Books.

Ergis 1974 = Эргис, Григорий У. *Очерки по якутскому фольклору*. Москва: Наука.

Fowler, Catherine S. 1955. Mountain Sheep in the Sky: Orion's Belt in Great Basin Mythology. *Journal of California and Great Basin Anthropology* 17: 2, lk 146–152.

Garf & Kutšijak 1978 = Гарф, Анна Л. & Кучияк, Павел В. (koost). *Танзаган – отец алтайцев: Алтайские сказки*. Москва: Художественная литература.

Gibbon William B. 1964. Asiatic Parallels in North American star lore: Milky Way, Pleiades, Orion. *Journal of American Folklore* 77: 305, lk 236–250.

Gibbon William B. 1972. Asiatic Parallels in North American Star Lore: Ursa Major. *Journal of American Folklore* 85: 337, lk 236–247.

Gifford, Edward Winslow 1933a. Northeastern and Western Yavapai Myths. *Journal of American Folklore* 46: 182, lk 347–415.

Gifford, Edward Winslow 1933b. The Cocopa. *University of California Publications in American Archaeology and Ethnology* 31: 5, lk 257–334.

Gifford, Edward Winslow 1940. *Apache-Pueblo*. Culture Element Distributions XII. University of California Anthropological Records 4: 1.

Hagar, Stansbury 1900. The Celestial Bear. *Journal of American Folklore* 13: 49, lk 92–103.

Hagar, Stansbury 1906. Cherokee Star-Lore. Laufer, Berthold (toim). *Boas Anniversary Volume: Anthropological Papers Written in Honor of Franz Boas*. New York: G. E. Stechert & Co, lk 354–366.

Hangalov 1960 = Хангалов, Матвей Н. *Собрание сочинений* 3. Улан-Удэ: Бурятское Книжное Издательство.

Haruzin 1890 = Харузин, Николай. *Русские лопари: Очерки прошлого и современного быта*. Известия императорского общества любителей ес-

тествознания, антропологии и этнографии 66. Труды этнографического отдела 10. Москва: Левенсон.

Hines, Donald M. 1996. *Celilo Tales: Wasco Myths, Legends, Tales of Magic and the Marvelous*. Issaquah (Washington): Great Eagle Publishing.

Holtved, Erik 1951. *The Polar Eskimos: Language and Folklore 1: Texts*. Meddelelser om Grønland 152: 1. København: C. A. Reitzels Forlag.

Hooper, Lucile 1920. *The Cahuilla Indians*. University of California Publications in American Archaeology and Ethnology 16: 6, lk 315–380.

Jenness, Diamond 1934. Myths of the Carrier Indians of British Columbia. *Journal of American Folklore* 47: 184–185 (April–September), lk 97–257.

Jones, William 1907. *Fox Texts*. Publications of the American Ethnological Society 1. Leyden: Brill.

Katanov 1891 = Катанов, Николай Ф. *Поездка к Карагасам в 1890 году*. Записок Императорского Русского Географического Общества по Отделению Этнографии 17: 2. Санкт-Петербург: Паровая скоропечатня П. О. Яблонского.

Krašeninnikov 1994 = Крашенинников, Степан П. *Описание земли Камчатки в двух томах II*. Санкт-Петербург: Наука & Петропавловск-Камчатский: Камшат.

Krenov, Julia 1951. Legends from Alaska. *Journal de la Société des Américanistes* 40, lk 173–195.

Kroeber, Alfred Louis 1899. Tales of the Smith Sound Eskimo. *Journal of American Folklore* 12: 46, lk 166–182.

Kroeber, Alfred Louis 1908. Ethnology of the Gros Ventre. *Anthropological Papers of the American Museum of Natural History* 1: 4, lk 141–281.

Kroeber, Alfred Louis 1931. *The Seri*. Southwestern Museum Papers 6. Los Angeles (California): Southwest Museum.

Laguna, Frederica de 1972. Under Mount Saint Elias. *The History and Culture of the Yakutat Tlingit* 2. Smithsonian Contributions to Anthropology 7. Washington: Smithsonian Institution, lk 549–913.

Lowie, Robert H. 1918. *Myths and Traditions of the Crow Indians*. Anthropological Papers of the American Museum of Natural History 25: 1. New York.

Lowie, Robert H. 1924. Shoshonean Tales. *Journal of American Folklore* 37: 143–144, lk 1–242.

Lukina 1990 = Лукина, Надежда В. (koost). *Мифы, предания, сказки хантов и манси: Перевод с хантыйского, мансийского, ненецкого языков*. Москва: Наука.

Juri Berezkin

Magaña, Edmundo & Jara, Fabiola 1983. Star Myths of the Kaliña (Carib) Indians of Surinam. *Latin American Indian Literatures* 7: 1, lk 20–37.

Mazin 1984 = Мазин, Анатолий И. Традиционные верования и обряды эвенков-орочонов: Конец XIX – начало XX в. Новосибирск: Наука.

McClelland, Catharine 1975. *My Old People Say: An Ethnographic Survey of Southern Yukon Territory*. Publications in Ethnology 6. Ottawa: National Museums of Canada.

McKenna, Robert Addison 1959. *The Upper Tanana Indians*. Yale University Publications in Anthropology 55. New Haven: Yale University, Department of Anthropology.

Meigs, Peveril 1939. *The Kiliwa Indians of Lower California*. University of California Publications: Ibero-Americana 15. Berkeley: University of California Press.

Münzel, Mark 1973. *Erzählungen der Kamayura: Alto Xingú-Brasilien*. Studien zur Kulturkunde 30. Veröffentlichungen des Frobenius-Instituts an der Johann Wolfgang Goethe-Universität zu Frankfurt/Main. Wiesbaden: F. Steiner.

Napolskihh 1989 = Напольских, Владимир В. Историческая импликация двух уральских этимологий. *Советское финно-угроведение* 25: 2, lk 81–83.

Napolskihh, Vladimir 2004. *Isiklik teade Juri Berezkinile*.

Nekljudov 1980 = Неклюдов, Сергей Ю. Небесный охотник в мифах и эпосе тюрко-монгольских народов. *Теоретические проблемы изучения литератур Дальнего Востока: Тезисы докладов девятой научной конференции, Ленинград, 1980 г.* 1. Москва: Институт Русской Литературы, lk 145–155.

Nelson, Edward William 1899. *The Eskimo about Bering Strait*. Annual Report of the Bureau of American Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution: 1896–1897. 18: 1. Washington: Smithsonian Institution.

Nelson, Richard K. 1983. *Make Prayers to the Raven: A Koyukon View of the Northern Forest*. Chicago: University of Chicago Press.

Nikiforov 1915 = Никифоров, Николай Я. 1915. *Аносский сборник: Собрание сказок алтайцев*. Записки Западно-Сибирского отделения Русского географического общества 37. Омск: Императорское Русское географическое общество.

Okladnikov 1950 = Окладников, Алексей П. *Неолит и бронзовый век Прибайкалья: Историко-археологическое исследование* 1–2. Материалы и исследования по археологии СССР 18. Москва & Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.

Ostermann, Hother 1942. *Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24: The Danish Expedition to Arctic North America in Charge of Knud Rasmus-*

sen X: *Eskimo Archaeology and Ethnology 2: The Mackenzie Eskimos (After Knud Rasmussen's Posthumous Notes Edited by H. Ostermann)*. Copenhagen: Gyldendal.

Pausanias (2. saj eKr). *Periegesis tes Hellados* [Крека periegees] (u 180).

Podmaskin 1991 = Подмаскин, Владимир В. *Духовная культура удэгейцев XIX–XX вв.* Владивосток: Издательство Дальневосточного Университета.

Porov 1984 = Попов, Андрей А. *Нганасаны: Социальное устройство и верования*. Ленинград: Наука.

Potanin 1883 = Потанин, Григорий Н. *Очерки северно-западной Монголии IV*. Санкт-Петербург: Типография Киришбаума.

Potanin 1893 = Потанин, Григорий Н. *Тангутско-тибетская окраина Китая и Центральная Монголия 2*. Санкт-Петербург: Типография Суворина.

Potanin 1972 = Потанин, Григорий Н. *Казахский фольклор в собрании Г. Н. Потанина: Архивные материалы и публикации*. Каскабасов, Сейрт А. & Смирнова, Нина С. & Турсонов, Е. Д. (koost). Алма-Ата: Наука.

Prokofjeva 1961 = Прокофьева, Екатерина Д. Представления селькупских шаманов о мире. *Сборник Музея антропологии и этнографии XX*. Ленинград: Наука, lk 54–74.

Prokofjeva 1976 = Прокофьева, Екатерина Д. Старые представления селькупов о мире. *Природа и человек в религиозных представлениях народов Сибири и Севера: Вторая половина XIX – начало XX в.* Ленинград: Наука, lk 106–128.

Radlov 1907 = Радлов, Васили В. *Образцы народной литературы тюркских племен: живущих в южной Сибири и Джунгарской степи 9*. Наречия тюркских племен живущих в южной Сибири и Джунгарской степи 1. Санкт-Петербург: Императорская Академия Наук.

Rasmussen, Knud 1931. *Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24: The Danish Expedition to Arctic North America in Charge of Knud Rasmussen VIII: 1–2: The Netsilik Eskimos: Social Life and Spiritual Culture*. Copenhagen: Gyldendal.

Rasmussen, Knud 1932. *Report of the Fifth Thule Expedition 1921–24: The Danish Expedition to Arctic North America in Charge of Knud Rasmussen IX: Intellectual Culture of the Copper Eskimos*. Copenhagen: Gyldendal.

Rassadin 1996 = Рассадин, Валентин И. (koost ja tõlk). *Легенды, сказки и песни седого Саяна: Тофаларский фольклор*. Иркутск: Комитет по культуре Иркутской областной администрации & Областной центр народного творчества и досуга.

Riftin 1980 = Рифтин, Борис Л. Китайская мифология. *Мифы народов мира 1*. Москва: Советская энциклопедия, lk 653–662.

Juri Berezkin

Roth, Walter E. 1915. An Inquiry into the Animism and Folklore of the Guiana Indians. *Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution, 1908–1909*. 30. Washington: Government Printing Office, lk 26–745.

Roy, Sarat Chandra & Roy, Ramesh Chandra 1937. *The Khāriās*. Ranchi: Man of India Office.

Rustige, Rona 1988. *Tyendinaga Tales*. Kingston: McGill-Queen's University Press.

Semenov 1994 = Семенов, Виктор А. О некоторых способах организации и описания космоса народами уральской языковой семьи: К интерпретации числовых дефиниции. Семенов, Виктор А. *Смерть как феномен культуры: Межвузовский сборник научных трудов*. Сыктывкар: Сыктывкарский Государственный Университет, lk 115–121.

Seroševski 1896 = Серошевский, Вацлав Л. *Якуты: Опыт этнографического исследования* 1. Санкт-Петербург: Императорское Русское географическое общество.

Simms, Stephen Chapman 1904. Traditions of the Sarcee Indians. *Journal of American Folklore* 17, lk 180–182.

Simpson, John 1875. Observations on the Western Eskimo, and the Country they Inhabit: From Notes Taken during Two Years at Point Barrow. *Arctic Geography and Ethnology: A Selection of Papers on Arctic Geography and Ethnology*. London: John Murray, lk 233–275.

Smith, Erminnie A. 1883. Myths of the Iroquois. *Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institution: 1880–1881*. 2. Washington: Government Printing Office, lk 47–116.

Snessarev 1983 = Снесарев, Глеб П. *Хорезмские легенды как источник по истории религиозных культов Средней Азии*. Москва: Наука.

Speck, Frank Gouldsmith 1925. Montagnais and Naskapi Tales from the Labrador Peninsula. *Journal of American Folklore* 38: 147, lk 1–32.

Speck, Frank Gouldsmith 1935a. *Naskapi: The Savage Hunters of the Labrador Peninsula*. The Civilization of the American Indian Series 10. Norman: University of Oklahoma Press.

Speck, Frank Gouldsmith 1935b. Penobscot Tales and Religious Beliefs. *Journal of American Folklore* 48: 187, lk 1–107.

Spence, Lewis 1985. *North American Indians*. Myths and Legends Series. New York: Avenel Books.

Spier, Leslie 1933. *Yuman Tribes of the Gila River*. The University of Chicago Publications in Anthropology: Ethnological Series. Chicago (Illinois): The University of Chicago Press.

- Surazakov 1982 = Суразаков, Сазон С. *Из глубины веков: Статьи о героическом алтайцев*. Горно-Алтайск: Алтайское Книжное Издательство.
- Swanton, John Reed 1909. *Tlingit Myths and Texts*. Bulletin (Smithsonian Institution. Bureau of American Ethnology 39 = United States: Bureau of American Ethnology: Bulletin 39. Washington: Government Printing Office.
- Swanton, John Reed 1928. Religious Beliefs and Medical Practices of the Creek Indians. *Annual Report of the Bureau of American Ethnology to the Secretary of Smithsonian Institution: 1924–1925*. 42. Washington: Smithsonian Institution, lk 473–672.
- Šarakšīnova 1980 = Шарахшинова, Надежда О. *Мифы бурят*. Иркутск: Восточно-Сибирское Книжное Издательство.
- Žambalova 2000 = Жамбалова, Сэгэгма Г. *Профанный и сакральный миры ольхонских бурят*. Новосибирск: Наука.
- Teit, James Alexander 1917a. Thompson Tales. *Memoires of the American Folk-Lore Society* 11, lk 1–63.
- Teit, James Alexander 1917b. Coeur d'Alène Tales. *Memoires of the American Folk-Lore Society* 11, lk 119–128.
- Teit, James Alexander 1919. Tahltan Tales. *Journal of American Folklore* 32: 123, lk 198–250.
- Teit, James Alexander & Boas Franz 1930. *The Salishan Tribes of the Western Plateau*. Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Secretary of Smithsonian Institution: 1927–1928. 45. Washington: Government Printing Office.
- Thompson, Stith 1955–1958. *Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books, and Local Legends* 1–6. Bloomington: Indiana University Press.
- VanStone, James W. 1978. W. Nelson's Notes on the Indians of the Yukon and Innoko Rivers, Alaska. *Fieldiana: Anthropology* 70. Publication (Field Museum of Natural History) 1281. Chicago: Field Museum of Natural History.
- Vassiljevič 1936 = Васильевич, Глафира М. (koost). *Сборник материалов по эвенкийскому (тунгусскому) фольклору*. Ленинград: Институт Народов Севера: Научно-исследовательская Ассоциация: Труды по фольклору 1. Ленинград: Издательство Института Народов Севера НИК СССР.
- Vassiljevič 1959 = Васильевич, Глафира М. Ранние представления о мире у эвенков: Материалы. *Труды Института Этнографии* 51. Ленинград, lk 157–192.

Juri Berezkin

Vickers, William T. 1989. *Los Sionas y Secoyas: Su Adaptación al Ambiente Amazónico*. Quito: Ediciones Abya-Yala.

Villas Boas, Orlando & Villas Boas, Claudio 1973. *Xingu: The Indians, their Myths*. New York: Farrar, Straus & Giroux.

Waterman, Patricia Panyity 1987. *A Tale-Type Index of Australian Aboriginal Oral Narratives*. Folklore Fellows Communications 238. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.